

Veileder

En deltagelsesfokuseret IOP – mal, spesielt tilpasset elever med omfattende og kombinerte lærevansker

«Opplæringens mål er å utvide barn, unges og voksnes evne til erkjennelse og opplevelse og til innlevelse, utfoldelse og deltagelse»

«Kunnskapsløftets generelle del, s. 2»

Innledning

Om IOP-malen

Denne veilederen er laget for å være til hjelp for pedagogiske team som har i oppgave å lage individuelle opplæringsplaner (IOP) i skolen. Med noen endringer vil den også være kunne brukes som en individuelle utviklingsplan (IUP) i barnehage. Den presenterer en IOP-mal som er utformet slik at den skal passe for de av elevene i norsk skole som har de kanskje største utfordringene; elever med omfattende og kombinerte lærevansker. Dette er elever som har betydelige utfordringer knyttet til forståelse, bevegelighet og bearbeidelse av sanseintrykk og som i begrenset grad kan nyttiggjøre seg symboler i sin kommunikasjon med andre. Utfordringene har et slikt omfang at kompetansemålene i Kunnskapsløftet er lite aktuelle og opplæringen trenger følgelig en alternativ innretning. Utdanningsdirektoratet peker i sin «Veileder for Spesialundervisning» på at opplæringen da kan rettes inn mot følgende områder: praktiske ferdigheter, kommunikasjon, nærhet og samhörighet, verdsatte sosiale roller og egenomsorg.

I en deltagelsesfokusert IOP rettes søkelyset mot læring av kunnskaper og ferdigheter som gjør det mulig for eleven å utvikle økt grad av deltagelse i aktiviteter som er betydningsfulle i elevens liv, både på kort og lang sikt.

IOP-malen legger til grunn en tenkning hvor deltagelse betraktes som både mål og virkemidler i det pedagogiske arbeidet. Malen legger opp til at det pedagogiske teamet skal beskrive mål som handler om økt deltagelse i naturlige situasjoner i dagliglivet. Arbeidet med IOP`en innebærer at handlingene eller ferdighetene som utgjør elevens mål om økt deltagelse må konkretiseres i atferdsmessige termer, slik at evaluering blir mulig.

IOP-malen har blitt til fordi mange lærere har etterlyst alternativer til tradisjonelle IO-planer for elevene med de største funksjonshemmingene. Tradisjonelle IOP-maler kan være vanskelige å bruke av mange årsaker. Ikke sjelden bruker de målkategorier som er vanskelig anvendbare for disse elevene, og de legger i begrenset grad til rette for en helhetlig framstilling av målsettinger og pedagogisk praksis. Det er å håpe at den type plan som dette heftet omhandler vil være et nyttig alternativ.

IOP-malen som her presenteres er en revisjon av en IOP-planmal som tidligere ble kalt IODP, - «individuell opplærings og deltagelsesplan». Bruk av navnet IODP var uheldig fordi det i noen sammenhenger kunne oppstå tvil om en IODP hadde status som en IOP eller ei. Begrepet IODP er derfor forlatt.

Videre i denne veilederen vil leserne få grundigere informasjon om strukturen i deltagelsesfokuset IOP, hvordan deltagelse kan forstås og operasjonaliseres, hvordan støtte og opplæringsstrategier kan beskrives, og hvordan pedagogiske team kan bruke planen. Bakerst vil leserne finne et eksempel på hvordan en deltagelsesfokuset IOP kan se ut.

Hva ligger i begrepet deltagelse?

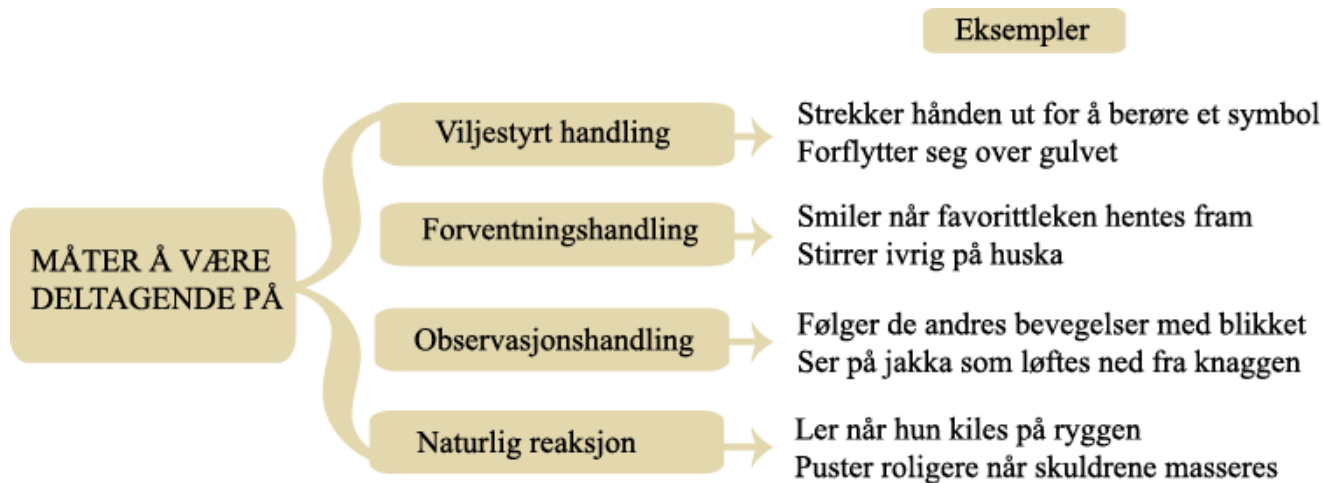
Deltagelse innebærer å være aktivt involvert i en situasjon eller en aktivitet. Man er aktivt involvert når man påvirker og påvirkes av noe, når man reagerer på noe eller får noe til å skje i omgivelsene.

Et barn som sitter foran en voksen og er involvert i en turtakings-aktivitet vil være deltagende ved de handlinger det framviser. Det kan hende barnet smiler? Kanskje det av og til fokuserer på den andres ansikt eller bøyer seg fram eller trekker seg unna? Kanskje det puster fortere hvis noe blir skummelt? Kanskje det lager en lyd for å få noe til å skje? Kanskje det strekker seg fram for å berøre noe som er interessant.

Det barnet gjør vil i samhandlingen med den andre være både reaksjoner på det den voksne gjør og invitasjoner til ting den voksne kan gjøre. Barnets og den voksnes væremåter er sammenvevd, - de befinner seg i en gjensidig regulert dialog eller situasjon der de begge er deltagere.

I en deltagelsesfokuset IOP knyttes begrepet deltagelse opp til handling (atferd) i en eller annen form. Dette kan være handlinger som er viljestyrte og målrettede, handlinger som innebærer forventning om noe som skal skje, handlinger som innebærer oppmerksomhet mot ting i omgivelsene, eller handlinger som skjer som en reaksjon på kroppslig påvirkning. Læringsmål i IOPen beskrives i form av atferdsmessige endringer som resulterer i økt deltagelse i aktiviteter som er betydningsfulle i elevens liv.

Figuren under eksemplifiserer hvordan ulike handlingsformer kan inngå som deltagelse i hverdagslige situasjoner.

Hvordan ser en deltagelsesfokuset IOP ut?

En deltagelsesfokuset IOP er en plan som i særlig grad fokuserer på elevens deltagelse i naturlige situasjoner. Aktiv deltagelse betraktes både som et mål i seg selv og som et virkemiddel for læring. Den overordnede hensikten med å bruke en slik plan er at den skal hjelpe skolen til kreativ tenkning rundt elevens behov og muligheter og at den skal bidra til en pedagogisk praksis som leder til økt deltagelse i skolehverdagen, hjemmet og nærmiljøet. Den er bygd opp på følgende måte:

Del 1

- *En forside med bilde og elevopplysninger*
- *En beskrivelse av skolens overordnede målsetting for eleven*
- *En oversikt hvilke aktiviteter som inngår i elevens skoleuke.*
- *En konkret beskrivelse av elevens handlings-repertoar (det eleven kroppslig er i stand til å gjøre)*
- *En god-praksis-liste som beskriver ting nærpersionene må huske på for å ivareta elevens livskvalitet og læringsmuligheter på best mulig vis*
- *En beskrivelse og en eksemplifisering av hvordan nærpersioner kan støtte elevens deltagelse i improviserte situasjoner i skolehverdagen*

Del 2

- *Beskrivelser av mål for økt deltagelse knyttet til utvalgte rutinesituasjoner*
- *Beskrivelser av mål for økt deltagelse knyttet til utvalgte samværs eller leke-aktiviteter*

Vi ser at planen består av to deler. Del 1 gir viktig informasjon om skolen, eleven og om hvordan elevens nærpersoner kan utøve god pedagogisk praksis i det daglige. Del 2 er mer konkret, og lærer skal her beskrive hva som er elevens læringsmål i utvalgte aktiviteter. I tillegg skal lærer beskrive hva eleven trenger av pedagogisk tilrettelegging og støtte i aktiviteten og også hva som er nå-situasjonen med henblikk på elevens deltagelse.

Her ser vi et eksempel på hvordan oppsettet for å beskrive mål i planens del 2 ser ut. Eksemplet er hentet fra IOP`en til en elev som hadde aktiviteten «Pianospilling»

Pedagogisk tilrettelegging og støtte	Dagsmål (dagens mulige deltagelse)	Mål om økt deltagelse (læringsmål)
Karoline hjelpes på plass ved siden av den voksne. Hun posisjoneres slik at hun når pianoet med høyre hånd. Underveis i musiseringen lekes det med lyder, spilles kjente sanger og Karoline inviteres til å bli med på turtaking og samspill. Av og til tas det pause, og Karoline gis tid til å respondere og til å komme med egne innspill.	<p>Karoline ser opp av og til på den hun er sammen med og smiler. Kommer av og til med «godlyder».</p> <p>Karoline løfter av og til høyre hånd og slår på tangentene.</p> <p>Karoline viser at hun skjønner at det er min tur/din tur ved at hun er forholdsvis raskt ute med å spille når det er hennes tur i vekselspill</p>	<p>Karoline bruker hånden mer aktivt på tangentene</p> <p>Karoline holder i større grad takten i når hun slår på tangentene i et stykke som spilles.</p> <p>Karoline viser gjennom tidspunktene for oppmerksomhet og smil mot den voksne at hun har forventninger til min tur/din tur vekslinger i samspillet.</p>

Som vi ser beskriver planen to typer deltagelsesmål. Den ene typen er læringsmål, den andre er dagsmål. Læringsmål beskrives som økt grad av deltagelse i situasjoner og aktiviteter, relativt til dagens nivå. Operasjonalisert kan økt grad av deltagelse for eksempel dreie seg om endringer av hyppighet, varighet eller intensitet av eksisterende deltageshandlinger, reduksjon av hjelp til deltagelse eller tilsynekomst av kvalitativt nye deltageshandlinger. Læringsmål er vi er mål vi mener er realistiske å oppnå, dersom vi over tid får hjulpet eleven til å få erfaringer som gjør at det utvikler ferdigheter som innebærer økt grad av deltagelse.

Den andre målkategorien, dagsmål, handler om hva slags deltagelse man kan forvente hos eleven i dag, gitt at elevens dagsform er bra og at det pedagogiske personalet er dyktige i sin tilrettelegging og støtte. Vi kan peke på tre grunner til at det kan være gunstig å ha med denne målkategorien i en IOP for elever med omfattende og kombinerte funksjonsnedsettelse. For det første vil en beskrivelse av dagsmål ha i seg informasjon om om hva som er elevens ståsted når det gjelder kunnskap og ferdigheter; et kartlagt utgangspunkt (baseline) som endring kan vurderes opp mot. For det andre vil beskrivelser av dagsmål og beskrivelser av hva som trengs av tilrettelegging og støtte, hjelpe det pedagogiske personalet til å utøve god praksis i det daglige. Og det er denne systematiske praksisen, og de repeterte erfaringene som blir eleven til del, som leder til læring over tid. For det tredje vil dagsmål ha stor pedagogisk betydning for elever som er i en situasjon der de pga. progredierende lidelser mister ferdigheter snarere enn å vinne dem. Skolens pedagogiske siktemål må da være å opprettholde elevens muligheter for å kommunisere og for å kunne utfolde seg i størst mulig grad. For denne gruppen elever blir da dagsmål (forstått som opprettholdelsesmål) mer relevante enn mål som handler om å lære noe nytt.

Et viktig poeng som lærere må ha med seg når de utvikler mål om økt deltagelse i naturlige situasjoner er at de også må ha et blikk for hvordan elevens deltagelse kan bidra til læring av grunnlagsferdigheter av kognitiv og kommunikativ art. Slike grunnlagsferdigheter kan for eksempel være evnen til å være oppmerksom, handle intensjonelt, ta del i turtaking, uttrykke «mer», velge mellom to ting, skjønne at noe eksisterer selv om det er borte, skjønne at noe (symbolsk) kan stå for noe annet.

En deltagelsesfokuset IOP er tenkt å være et dokument som kan være fleksibelt i sin utforming. Det innebærer at læreren står fritt til å gjøre tilføyelser i den oppsatte strukturen. Noen vil kanskje ønske å ha med en enkel kartleggingsdel i dokumentet og kan da ta det med. Noen vil kanskje ønske å bruke bilder for å illustrere aktiviteter og må gjerne gjøre det. I den grad en IOP også skal ha en funksjon som et dokument som presenterer eleven og skoledagens innhold for andre (f.eks nytilsatte, skoleledelse og PPT) kan bilder bidra til å gjøre dokumentet mer informativt.

Hva ligger i begrepene tilrettelegging og støtte?

Skal eleven få en utviklende skolehverdag må lærere og andre ha kunnskap om hvordan elevens deltagelse og livsutfoldelse kan understøttes i ulike situasjoner, og på slike måter at læring kan finne sted. I en deltagelsesfokuset IOP er som kjent læringsmål knyttet opp til økt deltagelse i situasjoner og aktiviteter i dagliglivet. Pedagogens oppgave er å understøtte elevens deltagelse gjennom å bygge et stillas av hjelpebetingelser, som gradvis kan reduseres i takt med elevens mestring.

To typer støtte vil være betydningsfulle. Den ene typen kan vi kalle miljømessig støtte og innebærer at vi tilrettelegger omgivelser og materiell slik at eleven best mulig kan delta. Med utgangspunkt i elevens forutsetninger for deltagelse vil vi i forhold til f.eks en planlagt lekeaktivitet kanskje sørge for skjerming fra forstyrrende lyd, tilgang på attraktive leker, en god sittestilling og bryterhjelpemidler som forenkler muligheten til påvirkning. Alt dette er eksempler på miljømessig støtte. Den andre typen støtte er sosial støtte, den støtte som partnere (e) gir i en gitt situasjon for å hjelpe eleven til deltagelse og involvering. For eksempel vil alt vi foretar oss for å skape god kommunikasjon med eleven være sosial støtte, måten vi plasserer oss på, måten vi besvarer innspill fra eleven på og måter vi inviterer eleven inn i dialog og samhandling.

Kommunikasjon og deltagelse er overlappende kategorier, og elevens utvikling vil i stor grad avgjøres av nærpåsonenes evne til å møte eleven på måter som leder til felles forståelse og god kommunikasjon. Vi kan kort peke på noen egenskaper er nødvendige for at nærpåsoner kan være gode kommunikasjionspartnere for elever med omfattende og kombinerte funksjonsnedsettelse.

- Kunnskap om barnets forutsetninger, erfaringsverden og interesser
- Respekt for barnets ønsker
- Evne til oppmerksom tilstedeværelse
- Evne til å gjøre fornuftige fortolkninger av den mulige meningen bak barnets uttrykk og handlinger
- Evne til å se hvordan temaer som inngår i samspillet med barnet kan utvides og evnen til å se hvordan nye temaer kan introduseres.
- Evne til å skape strukturer i samspillet som gjør at barnet får erfaringer som lærer barnet ferdigheter knyttet til grunnleggende kommunikasjon. For eksempel: delt oppmerksomhet, turtaking og enkle intensjonelle ekspressive uttrykk.
- Evne til å understøtte barnets delaktighet, involvering og kommunikasjon i alle dagliglivets situasjoner og aktiviteter.

Plan-malen opererer med tre ulike arenaer for formulering av deltagelsesmål. Hvorfor?

En deltagelsesfokusert IOP har som utgangspunkt at nesten alle situasjoner som eleven involveres i har et pedagogisk potensiale. Eleven kan på ulike vis støttes i sin deltagelse og derigjennom få erfaringer som har betydning for glede, livsutfoldelse og mestring både i øyeblikket og i framtiden. Pedagogens oppgave blir derfor å skape en skolehverdag hvor han ved miljømessig og sosial støtte hjelper barnet til optimal deltagelse i et mangfold av aktiviteter og situasjoner.

I plan-malen er det lagt opp til at deltagelsesmål skal formuleres konkret i forhold til a) planlagte rutineaktiviteter og b) planlagte leke og samværsaktiviteter. I tillegg formuleres mål og aktivitetsideer i forhold til situasjoner som ikke er planlagte, der man ved å gripe øyeblikket skaper en situasjon som innebærer livsutfoldelse, deltagelse og kommunikasjon.

De tre områdene, eller arenaene som her er nevnt, er ment å favne alle aktiviteter og situasjoner som skolehverdagen kan by på. Vanligvis vil de aktivitetene som plasseres i kategorien "planlagte rutineaktiviteter" være aktiviteter eleven "må" igjennom i løpet av en skoledag, som for eksempel påkledning, stell, spising og medisinerings. Alle andre planlagte aktiviteter kategoriseres som "leke- og samværsaktiviteter". Også aktiviteter som tradisjonelt omtales som treningsaktiviteter faller inn under denne kategorien, - f.eks svømming eller fysioterapi. Dette fordi deltagelses-målsettinger relatert til lek, kommunikasjon og trivsel nesten alltid vil være svært viktige i denne type aktiviteter.

Arbeid med planen. Hvordan går vi fram?

Utvikling av en deltagelsesfokusert IOP er et fellesanliggende for alle som er involvert i det pedagogiske arbeidet med eleven. Det er en plan som skal utvikles av det pedagogiske teamet rundt eleven, på grunnlag av føringer gitt av PPT og eget kjennskap til elevens behov og muligheter. Det er naturlig å konsultere foreldre i IOP arbeidet.

I tillegg til å beskrive mål knyttet til allerede eksisterende aktiviteter vil arbeidet med en deltagelsesfokusert IOP også handle om å utvikle nye aktiviteter som eleven kan ha utbytte av. Vi vil være på jakt etter aktiviteter som på ulike måter beriker elevens liv og som kanskje også har en struktur som gjør at eleven utvikler egne grunnlagsferdigheter, for eksempel evnen til delt oppmerksomhet eller evnen til å handle på viljestyrte måter. Vi kan beskrive dette som en type idedugnad, - hvor vi i fellesskap forsøker å være kreative med henblikk på ting vi kan gjøre sammen med eleven. Ideer om nye aktiviteter må drøftes nøye og deretter gjøres til gjenstand for utprøving før de eventuelt blir en fast aktivitet og får sin plass i IOP`en.

Når vi arbeider med å beskrive hvilke deltagelsesmål som er aktuelle i ulike situasjoner er det nødvendig at vi har et så klart og konkret bilde av situasjonen som mulig. Ofte vil elevens deltageshandlinger være av en slik karakter at de ikke er lette å legge

merke til og heller ikke så lette å beskrive for den som har vært sammen med elven. Bruk av video kan i så måte være et velegnet hjelpemiddel for å hjelpe oss til å se bedre, slik at vi får et bedre grep om hva vi kan ha av mål om økt deltagelse og hvordan vi på en god måte kan legge til rette for læring. Arbeidet med å utvikle planen er på mange måter like viktig som selve produktet. Lykkes vi i å få god innsikt i elevens behov og muligheter vil vi ha et godt utgangspunkt for å skape en god skolehverdag.

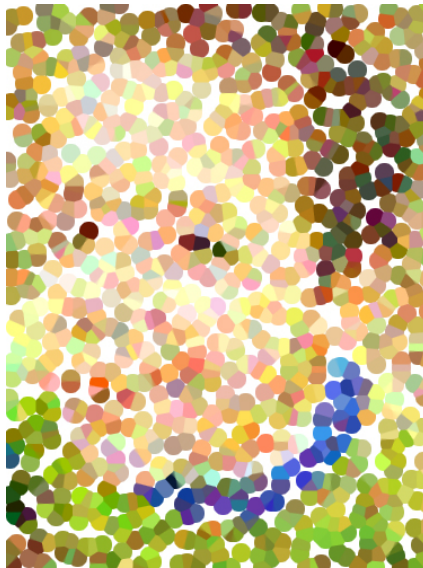
Det er viktig at vi under utarbeidelse av planen ikke har som ambisjon å gi en komplett beskrivelse av alle læringsmål som eksisterer for alle planlagte aktiviteter, skoleuka igjennom. Det vil være for arbeidskrevende. Vi må derfor velge ut noen rutineaktiviteter og noen lek og samværsaktiviteter som vi synes er spesielt viktig å fokusere på. I forhold til skoledagens pedagogiske helhet kan vi se det slik at de utvalgte aktivitetene eksemplifiserer målvalg og pedagogiske framgangsmåter som kan være gyldig for andre og ubeskrevne aktiviteter som inngår i elevens tilbud. De løfter fram en «god praksis» som kan tjene til inspirasjon i andre settinger.

Det er nødvendig at den ferdige planen tas i bruk som et hjelpemiddel i forhold til det daglige arbeidet på skolen. Planen skal være en referanse som hjelper oss til å drøfte hvordan aktiviteter og situasjoner fungerer og om vi beveger oss i riktig retning. Det vil ofte være nødvendig å endre målsettinger eller støttestrategier.

Vanligvis vil tidsperspektivet for planen være 1 skoleår. Planen lages tidlig på høsten og evalueres i sin fulle bredde umiddelbart før skoleåret avsluttes. Evalueringen danner basis for en revisjon, dvs. en ny plan som for det neste skoleåret. Som oftest vil evalueringen av deltagelsesmålene skje på ulike måter, alt avhengig av hva slags målsettinger det er snakk om og med hva slags grundighet vi ønsker å evaluere. Mye av de vurderingene vi gjør vil være drøftingsbasert, hvor vi går igjennom aktivitet etter aktivitet og drøfter i hvilken grad vi har lyktes i nå de oppsatte mål. Videoopptak og observasjonsnotater vil kunne hjelpe oss i vurderingene. I enkelte tilfeller vil innfrielsen av mål kunne vurderes på mer direkte måter, der hvor vi ved hjelp av registreringer får kvantifisert endringer i deltagelse.

Når evalueringen er gjennomført utarbeides en ny IOP, hvor endringer knyttet til deltagelsesmål og støttestrategier bakes inn. Kanskje vil det være aktiviteter som lukes ut eller justeres radikalt med henblikk på innhold og målsettinger. Kanskje skal helt nye aktiviteter få sin plass i planen?

IOP for Kristian

Elevens navn:
Skole, trinn:
Lærer:

DEL 1:

Generelt om skolens pedagogiske tilrettelegging og oppfølging for å fremme læring og livskvalitet for Kristian

Overordnet målsetting:

Skolens overordnede mål er å skape en skoledag for Kristian som skaper lærings- og utviklingsmuligheter, som opprettholder ferdigheter og som gir ham gode opplevelser (jfr Kunnskapsløftets generelle del, s 2). Vi vil arbeide for å styrke hans muligheter for å ta aktivt del i hverdagslivets aktiviteter og situasjoner. Kristian skal få muligheter for å få lek og livsutfoldelse i trygge og interessante omgivelser. Skolen skal tilrettelegge slik at Kristian opplever tilhørighet med andre og får ta del i et barnefelleskap. Det vil bli lagt stor vekt på å skape et miljø rundt Kristian som fremmer hans muligheter for kommunikasjon, for å forstå og bli forstått.

Ukas aktiviteter

Kristian har mange ulike aktiviteter i løpet av en uke. Her er noen av de faste aktivitetene han deltar i.

- Morgensamling
- Moro med bøker og bilder
- Møter med natur og kultur
- Dramatime
- Dansetime
- Fys-mus
- Lek og lær
- Fysioterapi
- Svømming

Kristians måter å være deltagende på

Kristian kan delta i aktiviteter og situasjoner på mange måter, bl.a:

- Han kan strekke høyre hånd mot ting som er plassert foran ham
- Han kan løfte på baken (når han ligger på ryggen)
- Han kan bruke beina for å komme seg framover (i Walker)
- Han kan smile og le, og ved det vise begeistring og interesse
- Han kan vende på hodet for å vise at han ikke er interessert
- Han kan av og til lage en «ja lyd for å bekrefte og han kan lage klagelyd som forteller at han er misfornøyd
- Han kan se på ting når de befinner seg ganske nære

Kristian skal hjelpes til deltagelse i et så vidt spekter av aktiviteter som mulig: deltagelse fremmes ved at situasjoner tilrettelegges, og ved at han inviteres og oppmuntres til deltagelse i aktivitetene. Deltagelse skal etterstrebnes i lek og samværs situasjoner, i trenings-situasjoner, i rutine-situasjoner og i alle de øyeblikks-situasjoner som oppstår dagen igjennom uten å være planlagte.

Den som er sammen med Kristian. Virkemidler og strategier som kan støtte læring og livskvalitet

- Fortell Kristian hva som skal skje. Det hjelper ham til å få oversikt og det gjør ham trygg.
- Gi Kristian god tid
- Svar på lydene som Kristian lager
- Bekreft og besvar signalene som Kristian kommer med
- Sett ord på det Kristian ser, hører, smaker, føler, lukter og opplever.
- Gi Kristian nye erfaringer og utfordringer

Gi Kristian valgmuligheter og mestringsmuligheter i hverdagen

Det er viktig for Kristian at han kan styre hverdagen sin så mye som mulig og at den som er sammen med ham legger til rette for at han kan velge i så mange situasjoner som mulig.

- Han kan velge på forskjellige måter, her er noen eksempler

1) Spør Kristian om han vil ha mer av en aktivitet han holder på med

Eksempel: Den voksne og Kristian synger bevegelsessanger: den voksne tar en pause og spør: Kristian, skal vi syng mer?

Han svarer ved å si «ja» og smile/le og lage ja-lyd. Han kan si nei ved å ha en alvorlig mine eller snu seg bort.

2) Spør Kristian om han vil starte en aktivitet eller ha en ting

Eksempel: Den voksne spør: Kristian, har du lyst til å leke med Mozartkubene, og holder fram kubene foran ham.

Han svarer ja ved å komme med «ja» lyd eller ved å smile/le.

Eller han svarer «Nei» ved å snu seg vekk.

3) Spør Kristian om han vil velge mellom to aktiviteter eller to ting

Eksempel: Den voksne holder fram bjellekrans og tamburin. Kristian velger ved å strekke seg mot det han vil holde på med.

Deltagelsesmål i improviserte her-og-nå situasjoner

Det er et mål at Kristian i størst mulig grad skal hjelpes til her-og-nå delaktighet i situasjoner som ikke er planlagt.

Dette er situasjoner som enten skapes gjennom improviserte initiativ fra andre, eller ved at spontane lyder, ansiktsuttrykk eller bevegelser hos Kristian fortolkes og besvares.

Øyeblikksdeltagelse kan ikke detaljbeskrives, nettopp fordi den ikke er planlagt og vil kunne forekomme i svært mange situasjoner og sammenhenger.

Skolens framgangsmåte for å fremme her-og-nå delaktighet innebærer at man:

- *bestreber seg på å gripe hverdagsøyeblikk og hverdagsmuligheter på måter som involverer Kristian*
- *bestreber seg på å invitere til Kristian til deltagelse i ulike sammenhenger*
- *bestreber seg på å legge merke til og besvare spontane uttrykk fra*

Eksempler på situasjoner som kan være godt egnet for øyeblikks-deltagelse og spennende opplevelser:

- *hilse på noen som kommer forbi, barn eller voksne*
- *undersøke ting ute, eks. kjenne på vann i takrenna, ta på greiner på trær, se på gravemaskin, oppleve rufsete underlag*
- *bli med på improvisert sanglek, herjelek eller annen lek*
- *bli med på å undersøke lukter og smaker på det som måtte være på bord eller i kjøleskap*

Kristian kan delta i øyeblikks-situasjoner på mange ulike måter, alt etter hvordan situasjonen er. Han komme med smil og godlyder. Han kan se på ting, ta på ting, dytte på ting eller strekke seg mot ting. Han kan riste på kroppen og han kan bevege på beina fram og tilbake. Den som er sammen med Kristian må bruke sin egen kunnskap og kreativitet til å involvere ham i øyeblikks-situasjoner på måter han opplever som meningsfulle.

DEL 2

Læringsmål og pedagogisk tilrettelegging i utvalgte aktiviteter i skolehverdagen

Deltagelsesmål i planlagt samværsaktivitet eller lekeaktivitet

Eventuelt et
BILDE

Sammen om fortellinger

Pedagogisk tilrettelegging og støtte	Dagsmål (Dagens mulige deltagelse)	Mål om økt deltagelse (Læringsmål)
<p>Finn fram en bildebok og studer bildene sammen med Kristian (Favoritter: Larven Aldri Mett, Fugl, Sabeltann).</p> <p>Den voksne forteller med ord hva som er avbildet og sørger med stemme og bevegelser for å tilføre liv til historien.</p> <p>Boka og sider posisjoneres slik at det skal være mulig for Kristian å berøre og å bla.</p> <p>Av og til kan det passe å invitere med en annen elev i denne aktiviteten.</p>	<p>Smiler. Bøyer hodet framover. Ser på bildene.</p> <p>Strekker hånden mot boken og blar.</p>	<p>Større tålmodighet før det skal blas over på neste side.</p> <p>Av og til føre hånden mot favorittbilder når han spørres «hvor er..?»</p>
Evaluering		

Deltagelsesmål i planlagt samværsaktivitet eller lekeaktivitet

Eventuelt et
BILDE

Dansetime

Pedagogisk tilrettelegging og støtte	Dagsmål (Dagens mulige deltagelse)	Mål om økt deltagelse (Læringsmål)
<p>Gjennomføres som en felles dansetime med relativt fast program (Se egen beskrivelse)</p> <p>Den voksne som har ansvar for Kristian oppmuntrer ham til å bli med på sin måte og legger til rette slik at han kan få utfoldet seg.</p>	<p>Smiler og kommer med lyder som forteller om begeistring.</p> <p>Vifter av og til med armer og bein under dansen.</p> <p>Er av og til med på sang med egne lyder.</p>	<p>Mer aktiv bruk av beina under ringdans.</p> <p>Strekker seg mot en annen for å fortelle hvem han vil danse med. (må være posisjonert riktig)</p>
Evaluering		

Eventuelt et
BILDE

Morro med bevegelsessanger

(Lille Petter Edderkopp)

Pedagogisk tilrettelegging og støtte	Dagsmål (Dagens mulige deltagelse)	Mål om økt deltagelse (Læringsmål)
<p>Kristian sitter foran en kjent voksen og de holder hverandre i hendene. Den voksne synger «Lille Petter Edderkopp» og fører hendene hans opp til hodet.</p> <p>Underveis i sangleken avventer den voksne lyd- og bevegelses-initiativer fra Kristian og gir tilpasset hjelp ut fra egne vurderinger.</p> <p>Den voksne sørger gjennom sang og bevegelser for at Kristian opplever aktiviteten som spennende.</p>	<p>Kristian kommer av og til med en lyd for hatt, når lærer tar en pause før det skal synges «hatt». Tilsvarende før det synges «datt»</p> <p>Av og til kan han gjøre han en liten antydning til oppover- eller nedover-bevegelse når sangen tilsier det.</p> <p>Kommer av og til med fornøyde lyder underveis.</p>	<p>Kristian tar oftere initiativ til opp- og ned-bevegelser.</p> <p>Av og til fører han hendene helt selvstendig opp til hodet.</p>
<p>Evaluering</p>		

Eventuelt et
BILDE

Hopp og sprett på trampoline

Pedagogisk tilrettelegging og støtte	Dagsmål (Dagens mulige deltagelse)	Mål om økt deltagelse (Læringsmål)
<p>Kristian får ligge flatt på ryggen på trampolinen. Den voksne står med beina på hver side av Kristian og spør han er klar for å hoppe. Om han har lyst kan han si ja, ved å komme med «ja-lyd» og ved å vise begeistring. Den voksne kan stoppe etter en stund og spørre om han har lyst på «mer». Om han vil ha mer kan han komme med «ja – lyd» eller le, og om han er lei kan han se alvorlig ut i rommet.</p> <p>Den voksne må skape variasjon og moro i aktiviteten. Traplina kan også være fin å bruke hvis den voksne tar Kristian på fanget og lager en lek hvor man gynger opp og ned.</p>	<p>Kristian bruker av og til «ja»-lyd eller smil for å fortelle at han vil ha mer av noe som er morsomt.</p>	<p>Kristians bruker «ja»-lyden på tydeligere måter for å igangsette morsomme ting.</p> <p>Han kan av og til vippe på baken for å sette i gang trampoline-vugging.</p>
<p>Evaluering</p>		

Eventuelt et
BILDE

Drama

Pedagogisk tilrettelegging og støtte	Dagsmål (Dagens mulige deltagelse)	Mål om økt deltagelse (Læringsmål)
<p>Kristian sitter sammen med en voksen og med de andre barna på gruppa.</p> <p>Den som leder samlingen forteller et eventyr om dyr, hvor alle barna er gitt ulike roller, hvor de skal gjøre noe, si noe, eller synge noe.</p> <p>Den voksne sørger for at Kristian er slik posisjonert at han får mulighet til å følge med og han får å bevege seg når eventyret tilsier at det skal gjøres.</p> <p>Har han sin egen talebryter, med en innlest dyrelyd, og får hjelp (bryteren holdes opp og armen hans berøres) til å bruke den når det er hans tur til å skape lyd.</p>	<p>Han bruker blikk og hørsel aktivt for å følge med på det som skjer.</p> <p>Han trykker på bryteren etter påminnelse når det er hans tur til å trykke.</p>	<p>Han reagerer raskt og trykker på bryteren når det er hans tur, uten å være avhengig av påminnelse (berøring) fra den som sitter ved siden av ham.</p>
<p>Evaluering</p>		

Deltagelsesmål i planlagt samværsaktivitet eller lekeaktivitet

Eventuelt et
BILDE

Veggen med det rare på

Pedagogisk tilrettelegging og støtte	Dagsmål (Dagens mulige deltagelse)	Mål om økt deltagelse (Læringsmål)
<p>Kristian trilles i stå-stativet bort til lekeveggen. Han plasseres slik at han rekker fram til de fleste av lekene. Den voksne sitter ved siden av og utforsker og har moro med lekene sammen med Kristian.</p> <p>Noen av lekene egner seg for turtaking (f,eks, snurre-trommelen) og den voksne inviterer innimellom Kristian med på turtakingslek.</p>	<p>Smil og godlyder</p> <p>Kristian strekker hånden ut og berører de lekene som er innen rekkevidde.</p> <p>Han kan i korte sekvenser ta del i en min-tur, din-tur veksling i å bruke snurre-trommelen.</p>	<p>Tar del i tydelig turtaking med voksne både ift trommel og bjelle.</p> <p>Viser vekslende oppmerksomhet (med blick) mellom trommel/bjelle og den voksnes ansikt under turtakingslek.</p>
Evaluering		

Lek med vekt på valg

Pedagogisk tilrettelegging og støtte	Dagsmål (Dagens mulige deltagelse)	Mål om økt deltagelse (Læringsmål)
<p>Vi finner fram fire favorittleker og lager en morsom lek, hvor et av elementene som inngår er at Kristian skal velge hva det skal lekes med.</p> <p>Valg-variant 1: Han gis tilbud om to leker som holdes fram og han velger mellom disse ved å strekke seg mot den han vil ha. Vær nøye med å posisjonere lekene slik at de ligger innfor rekkevidden for hans håndbevegelser,</p> <p>Valg-variant 2: Han gis to etterpåfølgende valgalternativer og forteller hva han vil ha ved å si «Ja»-lyd + smil eller «Nei»-lyd + snu seg vekk. Innledningsvis fortelles han at han kan velge mellom forskjellige ting, f.eks klokkespill og ball og at han må svare med å si ja eller nei. I starten får han to alternativer, antallet økes dersom han stabilt mestrer dette.</p> <p>Viktig at den voksne løpende tilpasser sin hjelp og sine «krav» for å opprettholde Kristians glede og opplevelse av å lykkes.</p>	<p>Kristian strekker seg mot den leken han vil ha.</p> <p>Kristian svarer av og til bekreftende på spørsmål med «ja»-lyd + smil</p> <p>Kristian svarer av og til benektende på spørsmål med «nei»-lyd + at han snur seg bort.</p>	<p>Mer presis bruk av hånd når han strekker seg mot leken.</p> <p>Kunne bekrefte/avkrefte «riktig» når han skal velge mellom 3 eller 4 ulike lekealternativer. Vise at han forstår spørreprinsippet ved si nei til de første alternativene og ja til det siste, når det mest attraktive kommer sist.</p>
<p>Evaluering</p>		

Eventuelt et
BILDE**Garderobe: Ankomst og avskjed**

Pedagogisk tilrettelegging og støtte	Dagsmål (Dagens mulige deltagelse)	Mål om økt deltagelse (Læringsmål)
<p>Kristian skal blir tatt imot av en voksen i garderoben når han kommer. Den voksne går helt bort til ham, tar han i hendene og sørger for å få hans oppmerksomhet. Sier «Hei Kristian» og følger ham inn på rommet. Der får han hilse på andre barn og voksne.</p> <p>Når han er ute i garderoben, og klar for å dra for dagen, snakkes det litt om at han skal hjem til mamma og pappa, og han får sin faste ha-det klem før han trilles ut.</p>	<p>Kristian smiler og ser på dem han møter.</p> <p>Kristian sier «Hei»-lyd</p> <p>Kristian smiler og ser på den han er sammen med.</p> <p>Kristian sier «Hadet»-lyd</p>	<p>Tydligere uttale av «hei»-lyd og «ha-det»-lyd.</p> <p>Bedre kontroll over vinking med hånd.</p>
Evaluering		

Eventuelt et
BILDE**Påkledning / Stell**

Pedagogisk tilrettelegging og støtte	Dagsmål (Dagens mulige deltagelse)	Mål om økt deltagelse (Læringsmål)
<p>Vi bruker stellerommet til å skifte bleie og til å kle på Kristian. Når vi holder på med dette snakker vi hele tiden med ham, bruker enkle ord som repeteres.</p> <p>Vi oppmuntrer og legger så godt vi kan tilrette for at han skal være involvert og deltagende i det som skjer.</p>	<p>Kristian løfter på baken når han skal skifte bleie eller ta buksa av eller på.</p> <p>Han løfter litt på foten når buksa sokken og skoen skal av og på.</p> <p>Han strekker ut armen litt for å få på genser, jakke og votter.</p> <p>Han løfter hodet når han skal ha på genser og lue.</p>	<p>Kristian samarbeider bedre i situasjonen.</p> <p>Han trenger færre påminnelser om hva som forventes av ham.</p>
Evaluering		

Måltid

Pedagogisk tilrettelegging og støtte	Dagsmål (Dagens mulige deltagelse)	Mål om økt deltagelse (Læringsmål)
<p>Siden Kristian har vanskelig for å få i seg nok næring er det viktig å gjøre måltidet så forutsigbart og hyggelig for ham som mulig</p> <p>Kristian har sin faste plass ved bordet. Han får være med på tilberede maten. Når alt er klart vises han smekken og fortelles at «maten er klar».</p> <p>Maten tas på skjea, den voksne og Kristian lukter på den i fellesskap. Kristian starter måltidet med å få en liten smak. Den voksne fører skjea forsiktig opp til munnen hans og litt mat legges på lepper og tunge slik at han kan smatte. Den voksne smatter og «nammer» med.</p> <p>Underveis i måltidet er det viktig at Kristian får god tid mellom hver skje. Drikke gis av tutekopp ved passende intervaller.</p>	<p>Kristian bruker blikket og følger med på hva som gjøres under forberedelsene.</p> <p>Han ser på og kjenner på smekken med fingrene når denne skal på.</p> <p>Han smiler når han lukter på maten og smatter når han får den på leppene.</p> <p>Han gaper høyt om han vil ha maten inn i munnen.</p>	<p>Han fører selv skjea opp mot munnen, med noe håndstøtte fra den som er sammen med ham.</p>
<p>Evaluering</p>		

ISBN 978-82-323-0123-2 (elektronisk utg.)

© Statped

Telefon: 02196

www.statped.no

facebook.com/statped

twitter.com/statped

